

राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायदा, 2013

राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायदा काय आहे?

राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायदा (NFSA), 2013 हा भारत सरकारने सर्व नागरिकांना परवडणाऱ्या किमतीत दर्जेदार अन्न पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध करून देऊन अन्न सुरक्षा सुनिश्चित करण्यासाठी लागू केलेला ऐतिहासिक कायदा आहे. लक्षित सार्वजनिक वितरण प्रणाली (TPDS) द्वारे पात्र लाभार्थ्यांना अनुदानित अन्नधान्याची हमी देऊन भूक, कुपोषण आणि अन्न असुरक्षिततेचे निराकरण करण्याचे उद्दिष्ट आहे.

कायदेशीर चौकट:

NFSA पात्र लाभार्थ्यांची ओळख, अन्नधान्य वाटप आणि वितरण यंत्रणा यासह विविध अन्न सुरक्षा उपायांच्या अंमलबजावणीसाठी कायदेशीर चौकट प्रदान करते. हे केंद्र आणि राज्य सरकारांना लक्षित लोकसंख्येला अनुदानित दरात अन्नधान्याची उपलब्धता सुनिश्चित करण्यासाठी उपाययोजना करण्याचे आदेश देते.

प्रमुख तरतुदी:

कायदांतर्गत हक्क:

NFSA अंत्योदय अन्न योजना (AAY) आणि प्राधान्य कुटुंब (PHH) श्रेणी अंतर्गत प्राधान्य कुटुंबांना आणि लाभार्थ्यांना अनुदानित अन्नधान्याच्या कायदेशीर हक्कांची हमी देते. प्राधान्य कुटुंबांना प्रति व्यक्ती 5 किलोग्रॅम अन्नधान्य मिळण्याचा अधिकार आहे

दरमहा, तर AAY कुटुंबांना दरमहा प्रति कुटुंब 35 किलोग्रॅम अन्नधान्य मिळते.

लाभार्थ्यांची ओळख:

NFSA पात्र लाभार्थ्यांच्या ओळखीसाठी निकषांची रूपरेषा देते, ज्यात प्राधान्य कुटुंब, AAY कुटुंबे आणि इतर असुरक्षित गट समाविष्ट आहेत. सामाजिक-आर्थिक निकष आणि घरगुती वैशिष्ट्यांवर आधारित पात्र लाभार्थ्यांना शिधापत्रिका ओळखणे आणि जारी करणे ही राज्य सरकारे जबाबदार आहेत.

वितरण यंत्रणा:

NFSA पात्र लाभार्थ्यांना अनुदानित अन्नधान्य वितरीत करण्यासाठी रास्त भाव दुकाने (FPS) किंवा रेशन दुकाने स्थापन करणे अनिवार्य करते. यासाठी राज्य सरकारांनी पारदर्शक आणि कार्यक्षम वितरण व्यवस्था राखणे, अन्नधान्याचा वेळेवर वितरण सुनिश्चित करणे आणि वितरण प्रक्रियेतील गळती आणि विचलन रोखणे आवश्यक आहे.

पोषण समर्थन:

अनुदानित अन्नधान्याव्यतिरिक्त, NFSA असुरक्षित गटांना, गर्भवती महिला, स्तनदा माता आणि सहा वर्षाखालील मुलांसह पोषण सहाय्य प्रदान करण्यावर भर देते. हे कुपोषण दूर करण्यासाठी आणि माता आणि बाल आरोग्य सुधारण्यासाठी पूरक पोषण कार्यक्रम, मातृत्व लाभ आणि बाल आहार कार्यक्रमांची अंमलबजावणी अनिवार्य करते.

देखरेख आणि तक्रार निवारण:

अन्न सुरक्षा उपायांच्या अंमलबजावणीवर लक्ष ठेवण्यासाठी आणि अन्नधान्याच्या वितरणाशी संबंधित तक्रारींचे निराकरण करण्यासाठी NFSA यंत्रणा स्थापन करते. त्यावर देखरेख करण्यासाठी राज्य सरकारांनी राज्य अन्न आयोग आणि जिल्हा तक्रार निवारण अधिकारी स्थापन करणे आवश्यक आहे.

TPDS चे कार्य आणि लाभार्थ्यांच्या तक्रारी दूर करणे.

प्रभाव:

लाखो असुरक्षित कुटुंबांना अनुदानित अन्नधान्य मिळण्याची खात्री करून NFSA ने भारतातील भूक, कुपोषण आणि अन्न असुरक्षितता कमी करण्यावर महत्त्वपूर्ण प्रभाव पाडला आहे. याने अन्नाची उपलब्धता सुधारण्यास, किमती स्थिर ठेवण्यास, आणि विशेषतः उपेक्षित समुदाय आणि वंचित गटांमध्ये पोषण परिणाम वाढविण्यात मदत केली आहे.

आव्हाने आणि चिंता:

त्याचे फायदे असूनही, NFSA ने पात्र लाभार्थ्यांची ओळख, वितरण प्रणालीतील गळती आणि असुरक्षित लोकसंख्येच्या अपुऱ्या कव्हेरेजशी संबंधित आव्हानांचा सामना केला आहे. अन्नधान्याचा दर्जा, वितरणात होणारा विलंब आणि अन्न सुरक्षा उपायांच्या अंमलबजावणीत पारदर्शकता आणि उत्तरदायित्वाच्या समस्यांबाबत चिंता व्यक्त करण्यात आली आहे.

निष्कर्ष:

राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायदा, 2013, लक्षित सार्वजनिक वितरण प्रणालीद्वारे अनुदानित अन्नधान्याच्या प्रवेशाची हमी देऊन भारतातील सर्व नागरिकांसाठी अन्न सुरक्षा सुनिश्चित करण्याच्या दिशेने एक महत्त्वपूर्ण पाऊल आहे. NFSA ने भूक आणि कुपोषण सोडवण्यासाठी महत्त्वपूर्ण प्रगती केली असताना, त्याची अंमलबजावणी बळकट करण्यासाठी, लक्ष्यीकरण यंत्रणा सुधारण्यासाठी आणि असुरक्षित लोकसंख्येला पुरवले जाणारे पोषण समर्थन वाढविण्यासाठी सतत प्रयत्न करण्याची गरज आहे.